

Φροντίζοντας τα πουλιά που ζουν πλάι μας

Επιμέλεια έκδοσης

Ευγενία Πανώριου & Ρούλα Τρίγκου

Κείμενα - Σχέδια

Παναγιώτης Λατσούδης

Γραφιστική επιμέλεια

ONArt/ Dennis Spearman

Εκτύπωση

Colorprint - Τσεκούρας Ε.Π.Ε.

© Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία 2015

ISBN 978-960-6861-35-2

Προτεινόμενη βιβλιογραφική αναφορά:

Λατσούδης Παναγιώτης (2015): *Φροντίζοντας τα πουλιά που ζουν πλάι μας*.
Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα.

ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION

Η έκδοση «**Φροντίζοντας τα πουλιά που ζουν πλάι μας**» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής δράσης «**Δίκτυο Αδόμητων Χώρων: για τα πουλιά και τους ανθρώπους**» που υλοποιήθηκε με δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	2
Φτιάχνοντας μια φωλιά για τα πουλιά	3
Ξύλινες φωλιές	3
Γενικές οδηγίες	3
Οδηγίες για την τοποθέτηση τεχνητών φωλιών	5
Σχέδια τεχνητών φωλιών	6
Χελιδονοφωλιές	8
Πουλιά που φωλιάζουν σε τεχνητές φωλιές	9
Προσφέροντας στα πουλιά τροφή...	19
...και νερό	20
...αλλά και μπανιέρα	21
Φυτεύοντας θάμνους για τροφή και κάλυψη των πουλιών	22
Ξαναζωντανεύοντας τους φυτοφράκτες	22
Μικροί και μεγάλοι κήποι	23
Επιλογή των κατάλληλων ειδών θάμνων	23
Ελληνικά φυτά που προσφέρουν τροφή και κάλυψη στα πουλιά	24
Το φύτεμά τους	29
Βιβλιογραφία	32

Για τον Κώστα Λατσούδη που φρόντισε να μοιραστούμε τη ζωή μας με δέκα τουλάχιστον οικογένειες διαφορετικών ειδών πουλιών!
Π. Λ.

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα απαντούν σχεδόν 450 είδη πουλιών. Τα πιο πολλά αποφεύγουν τον άνθρωπο και αναζητούν το «φυσικό» περιβάλλον για να ζήσουν. Υπάρχουν όμως κάποια που έχουν προσαρμοστεί στους ανθρωπογενείς χώρους, όπως είναι οι αγροί και οι οικισμοί. Εδώ μπορούν να περάσουν ένα μέρος ή και ολόκληρη τη ζωή τους.

Όταν τον χειμώνα η επιβίωσή τους δοκιμάζεται από τις άσχημες καιρικές συνθήκες, αρκετά είδη, όπως ο Κοκκινολαίμης και οι τσίχλες, πλησιάζουν τις πόλεις και τα χωριά. Τους ζεστούς μήνες τα περισσότερα από αυτά αναχωρούν. Άλλα είδη, όπως ορισμένες παπαδίτσες και οι Δεκοκτούρες, μπορούν να ζήσουν όλη τους τη ζωή μέσα στα πάρκα και τους κήπους των πόλεων και χωριών. Άλλα πάλι, όπως ο Λευκός Πελαργός, η Κουκουβάγια και το Κιρκινέζι, αναπαράγονται μεν κοντά στον άνθρωπο -επειδή τα κτίρια προσφέρουν κατάλληλη θέση

για τη φωλιά τους- αλλά για να τραφούν επιλέγουν τις γειτονικές αγροτικές ή φυσικές εκτάσεις.

Μπορούμε να τονώσουμε την ποικιλία των πουλιών που ζουν κοντά μας προσφέροντας καλύτερες συνθήκες για να ζήσουν. Οι προτάσεις που ακολουθούν αποσκοπούν στην ενίσχυση των καταφυγίων αλλά και των πηγών τροφής και νερού.

Φτιάχνοντας μια φωλιά για τα πουλιά

Συνήθως τα πουλιά κατασκευάζουν μόνα τους φωλιές ή γεννούν μέσα σε κοιλότρες δέντρων, βράχων ή κτιρίων. Τα μικρά πουλιά που πλέκουν δικές τους φωλιές προτιμούν πυκνούς θάμνους για να τις φτιάξουν, ώστε να είναι αδύνατον να τις εντοπίσει κάποιος εχθρός τους. Για μερικά από αυτά μπορούμε να φυτέψουμε κατάλληλους θάμνους.

Τα είδη που γεννούν σε κοιλότρες, είναι εξαρτημένα από αυτές και γι' αυτό απουσιάζουν από τα άλση και τα καλλιεργούμενα δάση όπου τα ώριμα με κουφάλες δέντρα κόβονται από τον άνθρωπο. Αυτά τα είδη πουλιών μπορούμε να τα βοηθήσουμε τοποθετώντας ξύλινες τεχνητές φωλιές πάνω σε ανώριμα δέντρα. Στην πραγματικότητα, τους προσφέρουμε ξύλινες κοιλότρες.

Παρόμοια είναι η περίπτωση των πουλιών που γεννούν σε εσοχές απόκρημνων βράχων. Επειδή τα κτίρια στις πόλεις και τα χωριά θυμίζουν εν μέρει βραχώδες περιβάλλον, ορισμένα είδη, όπως οι Σταχτάρες, μπορούν να τα αποικίσουν εφόσον βρεθεί κατάλληλος χώρος για τη φωλιά τους. Εάν δεν υπάρχει, μπορούμε και αυτόν να τον διανομήσουμε εμείς.

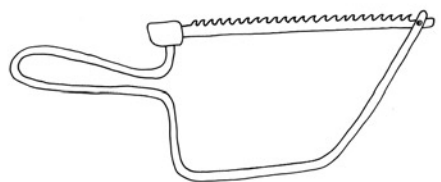
Αν και ακούγεται παράξενο, αφού τα χελιδόνια φτιάχνουν μόνα τη φωλιά τους, μπορούμε και γι' αυτά να φτιάξουμε φωλιές όταν συντρέχουν κάποιοι λόγοι. Σε πολλές πόλεις όλοι οι δρόμοι έχουν ασφαλοστρωθεί και οι ελεύθεροι χώροι, όπως οι πλατείες και τα πάρκα, είναι εντελώς καλυμμένοι είτε με δομικά υλικά είτε με βλάστηση με αποτέλεσμα

να μην βρίσκουν τα χελιδόνια την απαραίτητη λάσπη για να κτίσουν τη φωλιά τους. Από την άλλη, είναι γνωστό ότι αρκετοί άνθρωποι για να αποφύγουν τις κουτσουλιές γκρεμίζουν τις φωλιές των χελιδονιών, ακόμα και όταν αυτά έχουν γεννήσει. Με τις τεχνητές φωλιές μπορούμε να εξασφαλίσουμε τουλάχιστον σίγουρες θέσεις για το σπιτικό τους.

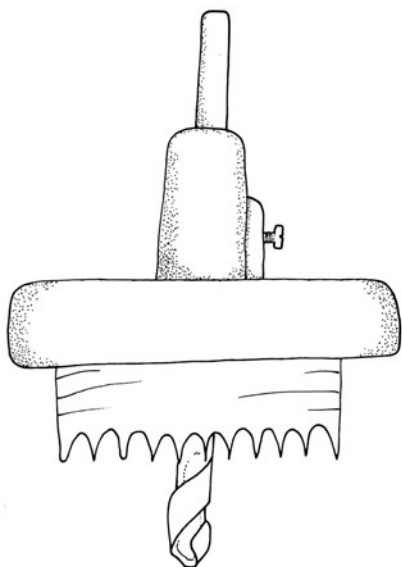
Ξύλινες φωλιές

Γενικές οδηγίες

Η γενική ιδέα μιας ξύλινης τεχνητής φωλιάς είναι ένα κουτί με μια τρύπα για είσοδο. Ουσιαστικά, μιμείται την κουφάλα ενός δέντρου. Οι διαστάσεις και η μορφή του κουτιού και της εισόδου μπορούν να διαφέρουν ανάλογα με το είδος που θέλουμε να φιλοξενήσουμε. Αν και μπορεί να κατασκευαστεί και από άλλα υλικά, το καλύτερο είναι σίγουρα το ξύλο. Σανίδες πάχους 1,5-2 εκ. είναι ιδανικό υλικό κατασκευής. Φυσικά, προτιμώνται ξύλα που, κυρίως λόγω των εκχυλισμάτων που περιέχουν, είναι ανθεκτικότερα σε προσβολές από έντομα και μύκητες. Τέτοια είναι του Κυπαρισσιού, του Ίταμου και των αρκεύθων. Οι στρογγυλές τρύπες εισόδου μπορούν να γίνουν είτε με τη βοήθεια ειδικού πριονιού (Σχ. 1), είτε με ηλεκτρικό τρυπάνι

Σχ. 1

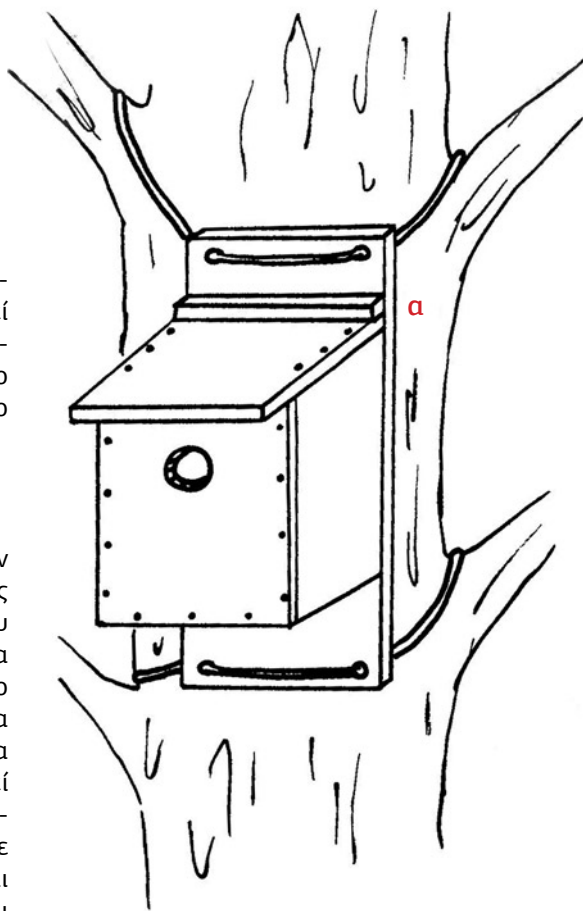

Σχ. 2

εφοδιασμένο με ειδικό εξάρτημα («ποτηροτρύπανο») (Σχ. 2). Το κουτί μπορεί να βαφτεί με λινέλαιο ή με βερνίκι ξύλου, ώστε να μοιάζει περισσότερο με το χρώμα του κορμού των δέντρων, μόνο όμως στο εξωτερικό μέρος του.

Στον πάτο όλων των ξύλινων φωλιών πρέπει απαραίτητα να ανοιχθούν μικρές τρύπες για την απορροή του νερού που μπορεί να μπει στη φωλιά. Επίσης θα πρέπει να καρφωθεί ένα μικρό ξύλινο πηχάκι (Σχ. 3α) στη βάση της οροφής για να μην μπαίνει νερό από τη χαραμάδα που σχηματίζει. Μπορεί να προβλεφθεί ώστε κάποια επιφάνεια -όπως η οροφή ή η όψη εισόδου- να είναι κινητή με μεντεσέδες. Έτσι, μπορεί να ανοίγεται κάθε ένα-δύο χρόνια για να καθαρίζεται το εσωτερικό και να απομακρύνονται τα παράσιτα.

Προσοχή όμως, αυτή η δουλειά πρέπει να γίνεται μόνο το φθινόπωρο όταν τα πουλιά δεν έχουν ανάγκη τη φωλιά τους. Τέλος, εάν υπάρχει κίνδυνος να ανοιχθεί η φωλιά από κάποιον σκίουρο ή δρυοκολάπη (αυτό θα γίνει μάλλον από την είσοδό της) μπορεί στο μπροστινό τμήμα, πάνω στο ξύλο, να τοποθετηθεί μεταλλική πλάκα με ανάλογη τρύπα εισόδου.

Σχ. 3

Οδηγίες για την τοποθέτηση τεχνητών φωλιών

Η σωστή τοποθέτηση των τεχνητών φωλιών είναι απαραίτητη. Οι φωλιές πρέπει να είναι γερές και ασφαλώς τοποθετημένες. Πρέπει να βρίσκονται κοντά στο μέρος όπου τα πουλιά ζουν και κυνηγάνε, ειδικά είναι άωφελος να τοποθετηθούν. Πρέπει να προστατεύονται από τον δυνατό ήλιο και τους αέριδες και να τοποθετούνται σε κατάλληλη θέση και διεύθυνση, ώστε να εμποδίζεται η βροχή να μπαίνει από την είσοδό τους. Δεν πρέπει να είναι προσιτές σε ανθρώπους ή αρπακτικά ζώα (όπως π.χ. οι γάτες). Αυτό εξάλλου είναι απαραίτητο για να νοιώσουν τα πουλιά ασφάλεια και να πλησιάσουν στις φωλιές. Τέλος, πρέπει να προβλέπεται οι φωλιές να τοποθετούνται σε θέσεις με κατάλληλα σημεία τριγύρω, όπου τα μικρά θα μπορούν να φτάσουν κάνοντας τα πρώτα τους πετάγματα, χωρίς να κινδυνεύουν να πέσουν (αυτό δεν ισχύει για τα χελιδόνια και τις σταχτάρες που τα μικρά τους συνήθως πετούν πολύ καλά από τη στιγμή που θα αφήσουν τη φωλιά τους).

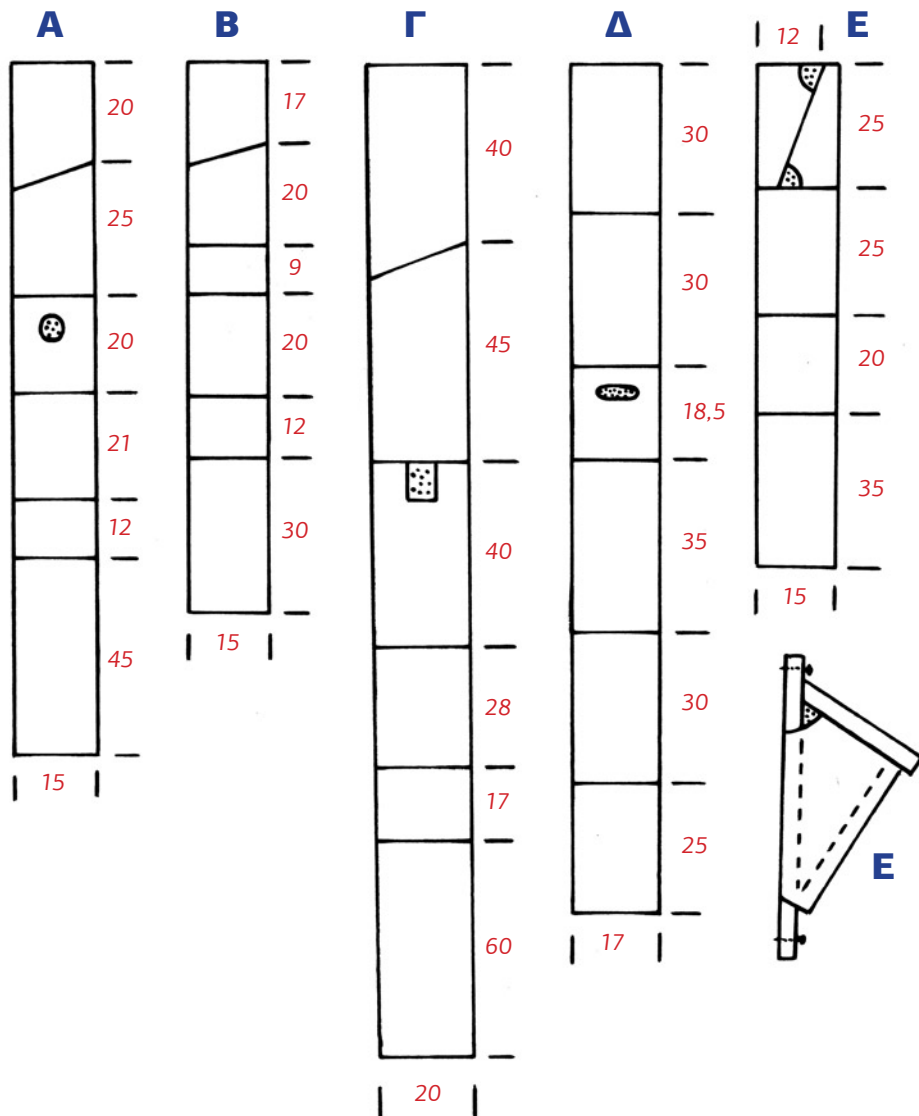
Σημείωση: Εάν τύχει και πέσει κάποιος νεοσσός, καλό είναι να μην τον ενοχλήσουμε, γιατί το πιθανότερο είναι ότι οι γονείς του θα εξακολουθήσουν να τον φροντίζουν.

Μπορούμε να τοποθετήσουμε τις φωλιές σε κτίρια, μάντρες, κορμούς ή χοντρά κλαδιά δέντρων ή ανάμεσα σε πυκνή βλάστηση, ανάλογα με τα είδη των πουλιών που θα φιλοξενηθούν. Για τη στήριξη μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε βίδες, εκτός και εάν οι φωλιές τοποθετηθούν σε κορμό οπότε καλύτερο είναι να χρησιμοποιήσουμε ένα -δυσ

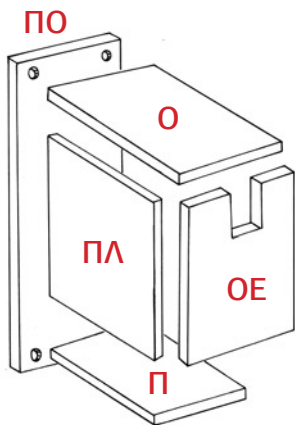
σύρματα (Σχ. 3). Θα τα περάσουμε από ανάλογες τρύπες στην πίσω όψη της φωλιάς και γύρω από τον κορμό ή ένα κλαδί, δένοντάς τα αρκετά χαλαρά ώστε να μην «πνίξουν» το δέντρο καθώς αυτό μεγαλώνει. Τη φωλιά την αφήνουμε ανενόχλητη και δεν πρέπει με κανέναν τρόπο να πλησιάζουμε κοντά, ειδικά την περίοδο της αναπαραγωγής, γιατί τα πουλιά-γονείς μπορεί να την εγκαταλείψουν, είτε για λίγο είτε οριστικά, με αποτέλεσμα τα αβγά ή τα μικρά να εκτεθούν θανάσιμα σε θηρευτές ή ακατάλληλες θερμοκρασίες. Υπάρχει βέβαια η πιθανότητα ο επισκέπτης της φωλιάς να μην είναι τελικά αυτός που περιμένουμε. Πιθανόν να μην είναι καν πουλί αλλά κάποια νυχτερίδα ή δενδρόβιο θηλαστικό, όπως ο Βουνομυωξός.

Σχέδια τεχνητών φωλιών

Οι διαστάσεις των παρακάτω φωλιών δίνονται σε εκατοστά και οι ξύλινες έχουν υπολογιστεί για σανίδες πάχους 1,5 εκ. Αν οι σανίδες που έχουμε διαθέσιμες έχουν διαφορετικό πάχος, θα πρέπει να διορθώσουμε αναλόγως τις διαστάσεις του πατώματος στους τύπους Α, Β, Γ ή της όψης εισόδου στον τύπο Δ και των πλαϊνών όψεων στον τύπο Ε. Μικρές διακυμάνσεις στις διαστάσεις δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία. Οι διαστάσεις της εισόδου κάθε φωλιάς δίνονται στις ιδιαίτερες περιγραφές των πουλιών.

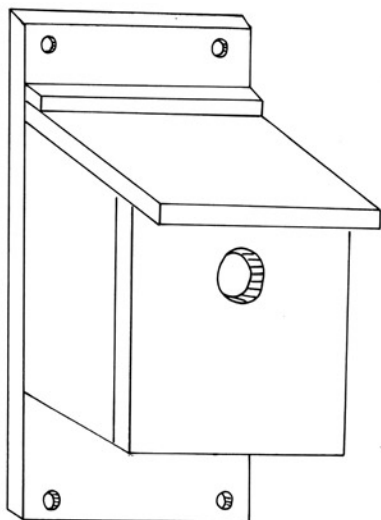

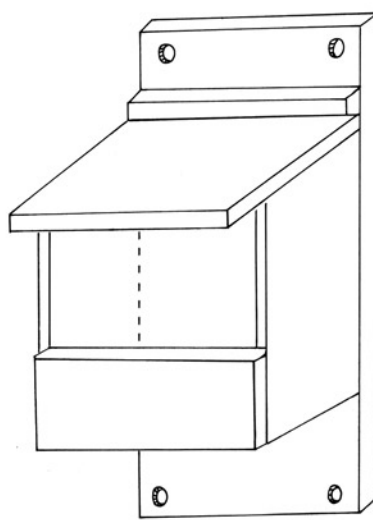
Τύπος φωλιάς	Πλάτος σανίδας	Όψη εισόδου (ΟΕ)	Πίσω όψη (ΠΟ)	Πλαϊνές όψεις (ΠΛ)	Πάτωμα (Π)	Οροφή (Ο)
A	15	20X15	45X15	20X15X25	12X15	21X15
B	15	9X15	30X15	17X15X20	12X15	20X15
Γ	20	40X20	60X20	40X20X45	17X20	28X20
Δ	17	18,5X17	25X17	30X17	30X17	35X17
E	15	25X15	35X15	12X25X3	-	20X15

Οι διαστάσεις δίνονται σε εκατοστά του μέτρου

Τεχνητή φωλιά **A**

Τεχνητή φωλιά **B**

Χελιδονοφωλιές

Το υλικό κατασκευής για τις χελιδονοφωλιές μπορεί να είναι:

Πηλός

Μπορούμε να τον προμηθευτούμε έτοιμο από εργαστήρια αγγειοπλαστικής ή πλινθοποιίας ή να τον ετοιμάσουμε μόνοι μας από κοσκινισμένο αργιλώδες χώμα. Τον ηλό μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε όπως είναι ή να ανακατέψουμε μαζί και πολλά μικρά κομματάκια ξερών χορταριών (άχυρο).

Χαρτί

Μπορούμε να διαλύσουμε έτοιμο χαρτί (π.χ. από χαρτοκιβώτια) μέσα σε ζεστό νερό. Αφού σουρώσουμε το διάλυμα μπορούμε να ανακατέψουμε τη μάζα αυτή με ξυλόκολλα (ατλακόλ) και να τη ζυμώσουμε.

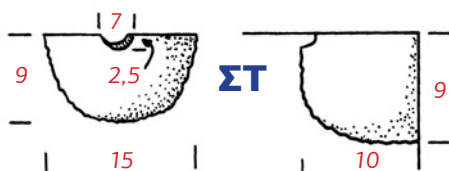
Πριονίδια

Θα τα ανακατέψουμε με ξυλόκολλα και λίγο χώμα για να μοιάζει τελικά πιο φυσική η φωλιά.

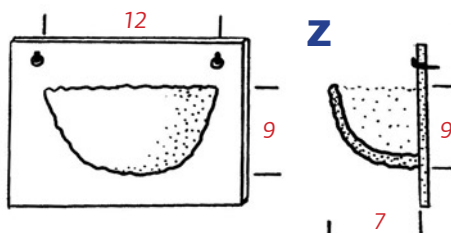
Οποιοδήποτε υλικό

που θα μπορούσε να αποδώσει τη μορφολογία των αληθινών χελιδονοφωλιών.

Οι φωλιές μοιάζουν περίπου με μισές κούπες. Για τα μεν Σπιτοχελίδονα αφήνουμε μια μικρή είσοδο στο επάνω μέρος, ενώ για τα Σταβλοχελίδονα το επάνω μέρος μένει εντελώς ανοικτό. Ακριβείς διαστάσεις δίνονται στα σχετικά σχήματα.

Σχέδιο φωλιάς για Σπιτοχελίδονα

Σχέδιο φωλιάς για Σταβλοχελίδονα

Αφού πλάσσουμε τις φωλιές, τις αφήνουμε σε ένα σκιερό μέρος για να στεγνώσουν καλά όσο καιρό χρειαστεί. Δεν χρειάζονται ψήσιμο. Αν δεν είναι πηλινές μπορούν να βαφτούν με κάποια ατοξική μπογιά στο χρώμα του στεγνού ηλού. Κατόπιν, μπορούμε να τις κολλήσουμε κατευθείαν στην τελική τους θέση ή αλλιώς σε ξύλινες πλατφόρμες τις οποίες θα βιδώσουμε πάνω στην τελική θέση. Για τη συγκόλληση θα χρησιμοποιήσουμε σιλικόνη, ξυλόκολλα ή άλλη καλή αδιάβροχη κόλλα. Στην αρχή κορφώνουμε 3-4 κορφάκια γύρω από τη φωλιά για να στηρίζεται μέχρι να κολλήσει. Την επόμενη μέρα τα αφαιρούμε. Είναι αυτονόητο ότι η φωλιά στην τελική θέση δεν πρέπει να βρέχεται.

Πουλιά που φωλιάζουν σε τεχνητές φωλιές

Τα σύμβολα που αναφέρονται παρακάτω σημαίνουν:

- Σύντομη περιγραφή του πουλιού
- Βιότοπος που προτιμά το πουλί
- Στοιχεία για την τεχνητή φωλιά που απαιτεί

Καλόγερος *Parus major*

 14 εκ. Μικρό πουλί με κίτρινο στήθος και κοιλιά, μαύρο χρώμα στο κεφάλι («καλυμμαύκι») με λευκά μάγουλα. Μαύρη γραμμή που συνεχίζεται στο στήθος και την κοιλιά.

 Μικτά δάση, περιβόλια, ελαιώνες, κήποι, φυτοφράκτες και μέρη με αραιά δέντρα.

 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 3 εκ. Τοποθετείται σε ύψος από 2 έως 5 μέτρα από το έδαφος. Φροντίζουμε ώστε μπροστά από τη φωλιά να υπάρχει ανοιχτό πεδίο, χωρίς κλαδιά και άλλα εμπόδια.

Γαλαζοπαπαδίτσα *Cyanistes caeruleus*

 11,5 εκ. Μικρότερη από τον Καλόγερο με κίτρινο στήθος και κοιλιά, χωρίς ράβδωση και γαλαζωπό στέμμα στο κεφάλι.

 Προτιμά δάση φυλλοβόλων δέντρων καθώς και πάρκα, κήπους, ελαιώνες, φυτοφράκτες, περιβόλια.

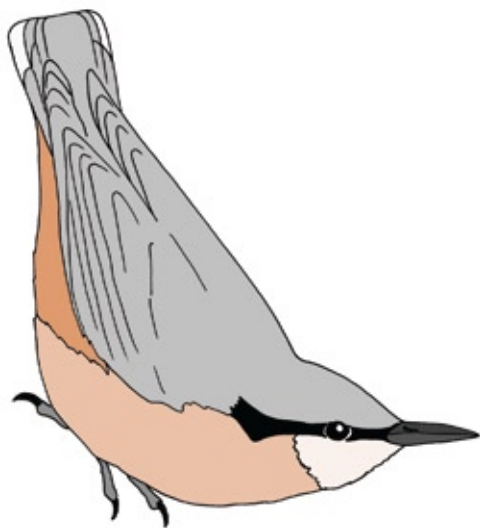
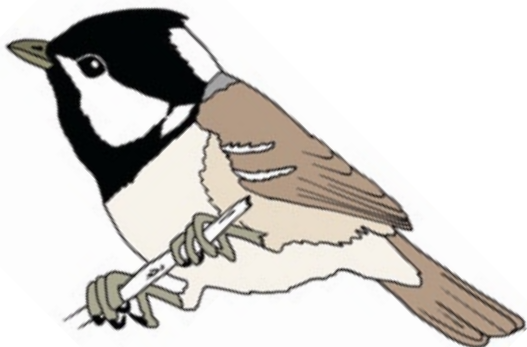
 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 2,5 εκ. Τοποθετείται σε ύψος από 2 έως 5 μέτρα από το έδαφος.

Ελατοπαναδίτσα *Periparus ater*

 11,5 εκ. Καφετί πουλί με μαύρο κεφάλι με λευκά μάγουλα και αυχένα.

 Κυρίως δάση κωνοφόρων (έλατα, πεύκα) αλλά ακόμη πάρκα και κήποι.

 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 2,5 εκ. Τοποθετείται 1 μέτρο από το έδαφος.

Δεντροσοπανάκος *Sitta europaea*

 14 εκ. Κοντόχοντρο γκρι πουλί με καφετιά κοιλιά, αρκετά μακρύ ράμφος αλλά κοντή ουρά. Μαύρη γραμμή στο ύψος των ματιών. Σχεδόν πάντα σε κορμούς και χοντρά κλαδιά δέντρων.

 Κυρίως σε δάση φυλλοβόλων με ώριμα δέντρα καθώς και σε πάρκα, μεγάλους κήπους κ.ά.

 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 3,2-3,4 εκ. σε ύψος 4-5 μέτρα από το έδαφος.

Δεντροσπουργίτης *Passer montanus*

 14 εκ. Λίγο μικρότερος από τον κοινό Σπουργίτη με μαύρη κηλίδα στα λευκά μάγουλα. Αρσενικό-θηλυκό όμοια.

 Μέρη με αραιά δέντρα, ελαιώνες, αγροτικές περιοχές, πάρκα.

 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 3,2-3,4 εκ.

Φοινίκουρος ή Κοκκινούρνης

Phoenicurus phoenicuro

 14 εκ. Το αρσενικό πολύ χαρακτηριστικό με κοκκινοπορτοκαλιά ουρά και κοιλιά, γκρι ράχη και μαύρα το μέτωπο και το στήθος.

 Δάση, περιβόλια, κήποι, περιοχές με αραιά και ώριμα δέντρα, μερικές φορές σε ερείπια και ξερολιθιές.

 Τύπος Α ή Β με άνετη είσοδο. Αν επιλεγεί η Α, η είσοδος θα πρέπει να έχει σχήμα έλλειψης με διαστάσεις 5x3 εκ. (δες και Σταχτάρα).

Καρβουνιάρης *Phoenicurus ochruros*

 14 εκ. Το αρσενικό πολύ χαρακτηριστικό με γκρι ράχη και μαύρο το μπροστινό μέρος. Πορτοκαλί ουρά. Ιδιαίτερα κοινό σε όλες τις πόλεις τον χειμώνα.

 Απότομα βράχια, κτίρια.

 Τύπος Β ή αλλιώς τύπος Α, με είσοδο σε σχήμα μεγάλου ημικυκλίου με ακτίνα 5 εκ.

Δρυομυγοχάφτης

Ficedula semitorquata

 13 εκ. Το αρσενικό με λευκό στο στήθος και την κοιλιά. Το υπόλοιπο σώμα μαύρο με άσπρα σημάδια.

 Κυρίως δάση φυλλοβόλων αλλά και κωνοφόρων.

 Τύπος Α με στρογγυλή είσοδο διαμέτρου 3,4 εκ.

Σταχτομυγοκάφτης

Muscicapa striata

 14 εκ. Καφετί πουλί με στίγματα στο στήθος χωρίς κανένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό σχέδιο. Είναι όμως πολύ χαρακτηριστική η όρθια στάση του σε κάποιο κλαδί όταν περιμένει κάποιο έντομο για να το αρπάξει και να ξαναγουρίσει στην ίδια θέση.

 Ξέφωτα δασών, πάρκα, περιβόλια, κήποι.

 Τύπος Β ή αλλιώς τύπος Α με είσοδο σε σχήμα μεγάλου ημικύκλιου με ακτίνα 5 εκ. Τοποθετείται από 2 έως 5 μέτρα από το έδαφος σε σχετικά ανοικτό μέρος.

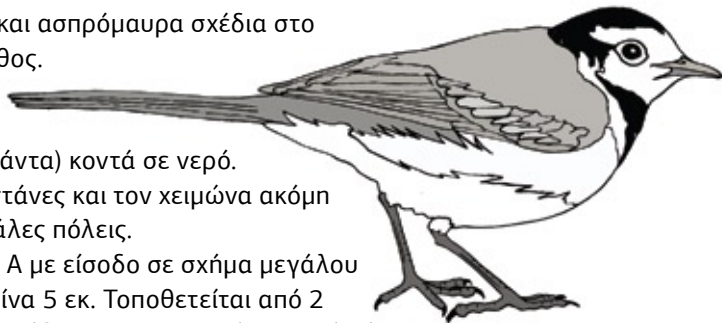
Λευκοσουραδά *Motacilla alba*

 18 εκ. Μακριά ουρά που την κουνάει πάνω-κάτω συχνά, γκρι ράχη και ασπρόμαυρα σχέδια στο κεφάλι και το στήθος.

 Κάθε είδους ανοικτά εδάφη. Συχνά (αλλά όχι πάντα) κοντά σε νερό.

Ακόμη, κοντά σε στάνες και τον χειμώνα ακόμη και μέσα στις μεγάλες πόλεις.

 Τύπος Β ή αλλιώς Α με είσοδο σε σχήμα μεγάλου ημικυκλίου με ακτίνα 5 εκ. Τοποθετείται από 2 έως 5 μέτρα από το έδαφος, σε σχετικά ανοικτό μέρος.

Σταχτοσουραδά

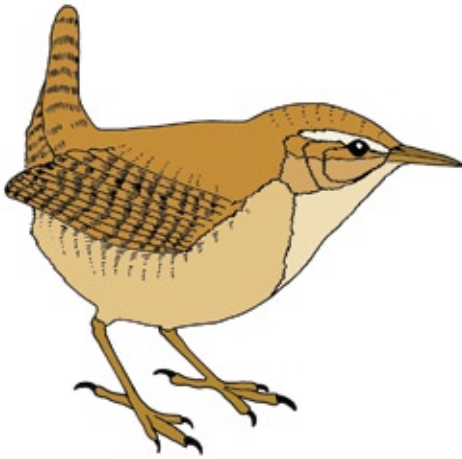
Motacilla cinerea

 18 εκ. Μακριά ουρά που την κουνάει συχνά πάνω-κάτω, γκρι ράχη και κίτρινη κοιλιά. Το καλοκαίρι, το αρσενικό με μαύρο λαιμό.

 Κυρίως κοντά σε ορεινά ποτάμια και ρυάκια. Τον χειμώνα συχνά μέσα στις πόλεις.

 Τύπος Β και εφόσον τοποθετηθεί με ιδιαίτερη προσοχή στον κατάλληλο βίτοπο.

Τρυποφράκτης *Trogloodytes troglodytes*

 9,5 εκ. Πολύ μικρό καφετί πουλί με εξίσου πολύ μικρή ουρά που την ανασπώνει συχνά.

 Το όνομά του το χαρακτηρίζει απόλυτα, καθώς σχεδόν πάντα το βλέπουμε να τρυπώνει χαμηλά σε πυκνούς θάμνους κήπων, δασών και φυτοφρακτών. Καμιά φορά σε κοιλότητες βράχων.

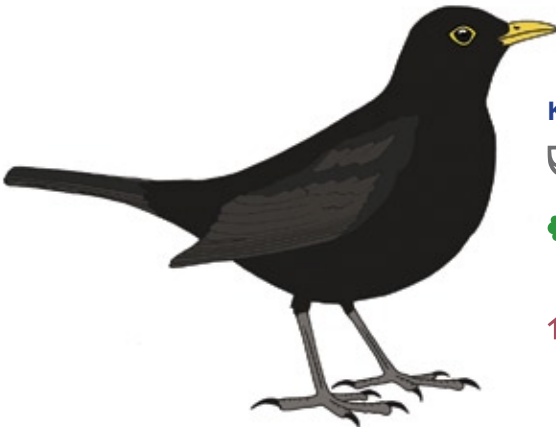
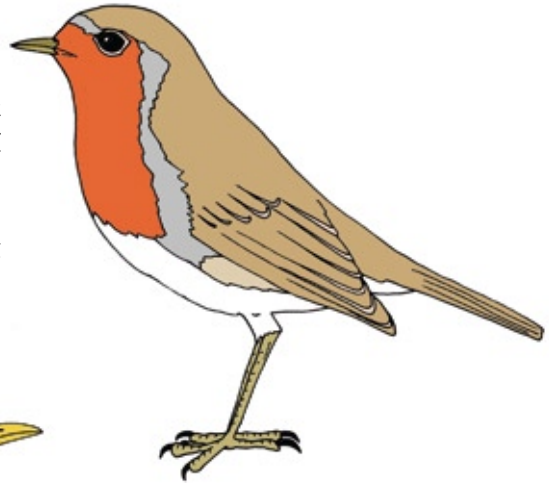
 Τύπος Β τοποθετημένη χαμηλά σε προφυλαγμένη θέση, ανάμεσα σε πυκνή βλάστηση.

Κοκκινολαίμης *Erithacus rubecula*

 14 εκ. Είναι μάλλον γνωστό σε όλους το κοντόχοντρο αυτό πουλί με το κοκκινοπορτοκαλί στήθος.

 Δάση, κήποι, φυτοφράκτες, πάρκα.

 Τύπος Β τοποθετημένη από 1 έως 2 μέτρα ψηλά, σε προφυλαγμένη θέση ανάμεσα σε πυκνή βλάστηση.

Κότσυφας *Turdus merula*

 25 εκ. Το αρσενικό κατάμαυρο με κίτρινο ράμφος.

 Δάση, θαμνώνες, πάρκα, κήποι, περιβόλια, συχνά μέσα σε πόλεις και χωριά.

 Τύπος Β, καλύτερα όμως με λίγο μεγαλύτερες διαστάσεις. Πρέπει όμως να τοποθετηθεί σε κατάλληλη θέση, ανάμεσα σε πυκνή βλάστηση.

Ψαρόνι *Sturnus vulgaris*

 Το γνωστό πουλί που τον χειμώνα σχηματίζει τεράστια κοπάδια. Μαύρο με ιριδίζον φτέρωμα. Τον χειμώνα με πολλά λευκά σημάδια.

 Κυρίως κοντά στον άνθρωπο σε αγροτικές περιοχές με καλλιέργειες. Ακόμη σε κήπους, πάρκα, κτίρια, βράχια.

 Τύπος Γ (μπορεί να έχει και μικρότερες διαστάσεις, μέχρι 25 εκ. ύψος εισόδου), με είσοδο παραλληλόγραμμου σχήματος 10x15 εκ. με τη μεγάλη πλευρά κάθετη στη γραμμή του εδάφους.

Κάργια *Corvus monedula*

 33 εκ. Μαύρη, στο μέγεθος του περαιοειδούς με γκρι αυχένα και γκρι-ζογάλανα μάτια.

 Αγροτικές περιοχές, πόλεις με πάρκα, βραχώδεις ακτές, ερείπια.

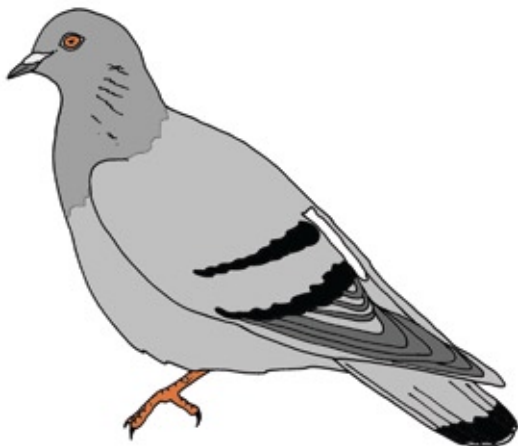
 Τύπος Γ με είσοδο παραλληλόγραμμου σχήματος 10x15 εκ. με τη μεγάλη πλευρά κάθετη στη γραμμή του εδάφους ή αλλιώς με είσοδο στρογγυλού σχήματος με διάμετρο τουλάχιστον 8 εκ.

Περιστέρι *Columba livia*

 33 εκ. Στα άγρια περιστέρια κυριαρχούν οι γκρι χρωματισμοί και η λευκή βάση της ουράς (ουροπήγιο). Τα οικοδοίαιτα με ποικιλία χρωματισμών.

 Παράκτιοι και γκρεμοί της ενδοχώρας με ανοιχτά πεδία τριγύρω. Οι αδέσποτες μορφές ζουν κυρίως μέσα σε πόλεις και χωριά.

 Τύπος Γ με ανοιχτή όψη (κατά το ήμισυ περίπου).

Βαλκανικός Δρυοκολάπτης ή Βαλκανοτοικλιτάρη

Dendrocopos syriacus

 23 εκ. Ασπρόμαυρο μεσαίου μεγέθους πουλί με κόκκινα σημάδια στο κεφάλι (το αρσενικό) και την κοιλιά.

 Δάση, πάρκα, κήποι.

 Τύπος Γ με είσοδο καλύτερα στρογγυλή διαμέτρου 5 εκ. Τοποθετείται ψηλά σε ένα δέντρο. Επειδή προτιμούν να ανοίγουν μόνα τους τη φωλιά, καλό θα είναι η φωλιά να γεμιστεί με κάποιο μαλακό ατοξικό υλικό όπως πριονίδια ή φελιζόλ. Ο μεγαλύτερος Πράσινος Δρυοκολάπτης (*Picus viridis*) μπορεί επίσης να φιλοξενηθεί στον τύπο Γ αλλά είναι καλύτερο να έχει μεγαλύτερες διαστάσεις (45x18x18 εκ.) και είσοδο διαμέτρου 6 εκ.

Στραβολαίμης (είδος δρυοκολάπτη)

Jynx torquilla

 16,5 εκ. Ένας δρυοκολάπτης με καφέ φτέρωμα που λίγο μοιάζει με τους συγγενείς του. Χαρακτηριστική η συχνά «στραβή» στάση του κεφαλιού.

 Ανοικτά δάση φυλλοβόλων, μέρη με αραιά δέντρα αλλά και ελαιώνες.

 Τύπος Α. Είσοδος στρογγυλή διαμέτρου 3,4 εκ.

Βραχοκιρκίνεζο *Falco tinnunculus*
και **Κιρκινέζι *Falco naumanni***

 27-37 εκ. Μικρά, καφετιά γεράκια. Γαμψό ράμφος, μυτερές φτερούγες και μακριά ουρά. Τα αρσενικά με γκρι κεφάλι και ουρά.

 Ανοιχτές περιοχές με αραιή βλάστηση. Τα Κιρκινέζια συνήθως φωλιάζουν κατά αποικίες σε οικισμούς, μέσα σε τρύπες. Μεμονωμένες φωλιές Βραχοκιρκινέζων μπορεί να βρεθούν τόσο σε κτήρια όσο και σε βράχια ή ακόμη και δέντρα (συντά σε παλιές φωλιές κορακοειδών).

 Τύπος Γ. Μπορεί να είναι φαρδύτερη (έως 30 εκ.) ή ακόμη και να τροποποιηθεί στήνοντας την επιμήκη όψη παράλληλα με το έδαφος (ώστε να υπάρχει περισσότερος χώρος για τους μεγάλωσους νεοσσούς). Για τα Κιρκινέζια συστήνεται στρογγυλή είσοδος διαμέτρου 6,5 εκ. (μεγαλύτερα ανοίγματα επιτρέπουν την είσοδο ανταγωνιστικών ειδών, όπως οι Κάργιες). Για τα Βραχοκιρκινέζα η είσοδος μπορεί να είναι φαρδύτερη ή ακόμη και τελείως ανοιχτή (όπως στον τύπο φωλιάς Β). Τοποθετείται σε δέντρο ή κτήριο.

Βραχοκιρκίνεζο

Τσαλαπετεινός *Urupa erops*

 25-29 εκ. Μπεζ με ασπρόμαυρες ραβδωτές φτερούγες. Λεπτό και μακρύ ράμφος, μεγάλο λοφίο. Όταν πετά με τις πλατιές φτερούγες του μοιάζει με γιγαντιαία πεταλούδα!

 Αγροτικές περιοχές, λιβάδια και άλση με ανοιχτό έδαφος στο οποίο αναζητά τη τροφή του. Φωλιάζει σε τρύπες δέντρων ή τοίχων (σπανιότερα σε λαγούμια).

 Τύπος Γ με στρογγυλή είσοδο. Τοποθετείται σε δέντρο ή κτήριο. Είσοδος διαμέτρου 5,5 εκ.

Καμποδεντροβάτης *Certhia brachydactyla*

 12,5 εκ. Μικρόσωμο καφετί πουλί με μακρύ ράμφος, που κινείται στους κορμούς των δέντρων.

 Δάση, πάρκα, μεγάλοι κήποι με ώριμα δέντρα.

 Τύπος Ε. Τοποθετημένη κατά προτίμηση σε κορμό αλλά μόνο σε δάσος με νεαρά δέντρα (όπου δεν υπάρχουν φυσικές θέσεις για φωλιάσμα), αλλιώς είναι ανώφελο.

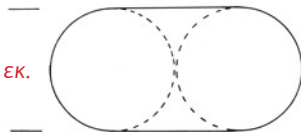
Σταχτάρα *Apus apus* και **Ωχροσταχτάρα** *Apus pallidus*

 16,5 εκ. Μοιάζουν αρκετά με χελιδόνια, είναι όμως σκουρόχρωμες με λευκωπό πηγούνι, φωνάζουν συνεχώς και το σχήμα τους στον αέρα θυμίζει δρεπάνι.

 Σχεδόν πάντα στον αέρα, κοντά σε μέρη όπου μπορεί να φωλιάσουν όπως βραχώδεις ακτές, βράχια, κτίρια.

 Τύπος Δ τοποθετημένη όσο γίνεται πιο ψηλά σε κάποιο κτίριο. Μπορούν να τοποθετηθούν αρκετές φωλιές σε ένα κτίριο. Η περίπου ελλειψοειδής είσοδος μπορεί να γίνει ανοίγοντας δίπλα-δίπλα δύο τρύπες διαμέτρου 3 εκ. η κάθε μία.

3 εκ.

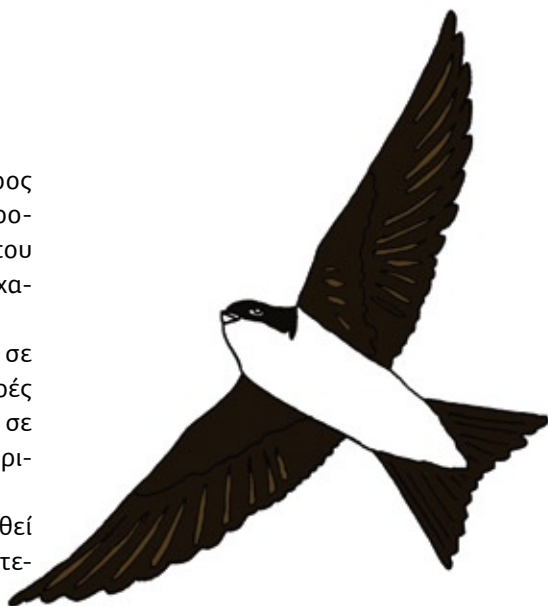
Σπιτοχελίδοιο *Delichon urbica*

 12,5 εκ. Μαύρο στο επάνω μέρος με λευκή τη βάση της ουράς (ουροπήγιο). Λευκό στο κάτω μέρος του σώματος. Η ουρά ελαφρώς διχαλωτή.

 Συχνά, αλλά όχι πάντα, κοντά σε νερό. Φωλιάζει συχνά σε μικρές αποικίες κοντά στον άνθρωπο σε κτίρια αλλά και σε γέφυρες, μερικές φορές σε βράχια.

 Τύπος ΣΤ. Μπορεί να τοποθετηθεί κάτω από μια βεράντα στον εξωτερικό τοίχο ενός σπιτιού.

Δεν πρέπει να υπάρχουν εμπόδια (π.χ. δέντρα) σε απόσταση μερικών μέτρων από τη φωλιά. Επειδή αρκετές φορές τα Σπιτοχελίδοια φωλιάζουν σε λιγότερο ή περισσότερο χαλαρές αποικίες, μπορούμε να τοποθετήσουμε αρκετές φωλιές σε κοντινή απόσταση. Πάντως, ακόμη και αν τα χελιδόνια δεν χρησιμοποιήσουν τις τεχνητές φωλιές, μπορεί αυτές να είναι το ερέθισμα για να χτίσουν δίπλα τις δικές τους.

Σταβλοχελίδοιο *Hirundo rustica*

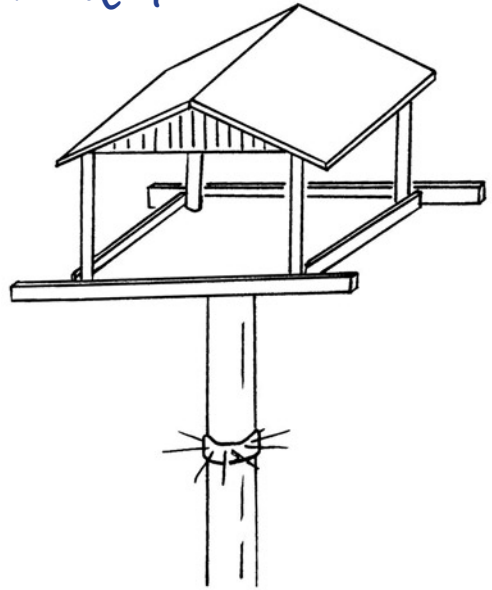
 19 εκ. Εντελώς μαύρο στο επάνω μέρος, λευκό στο κάτω με μαύρη γραμμή στον λαιμό και κοκκινοκάστανο πρόσωπο. Βαθιά διχαλωτή ουρά.

 Ανοιχτές καλλιεργούμενες περιοχές, λιβάδια, τέλματα. Φωλιάζει σε στάβλους, κάτω από βεράντες σπιτιών αλλά ακόμη και μέσα σε αυτά.

 Τύπος Ζ. Η φωλιά είναι εντελώς ανοιχτή στο επάνω μέρος. Μπορεί να κολληθεί σε ένα κομμάτι ξύλο και να τοποθετηθεί κατόπιν στον τοίχο με στραβόβιδες. Τοποθετείται γενικά σε πιο προφυλαγμένες θέσεις.

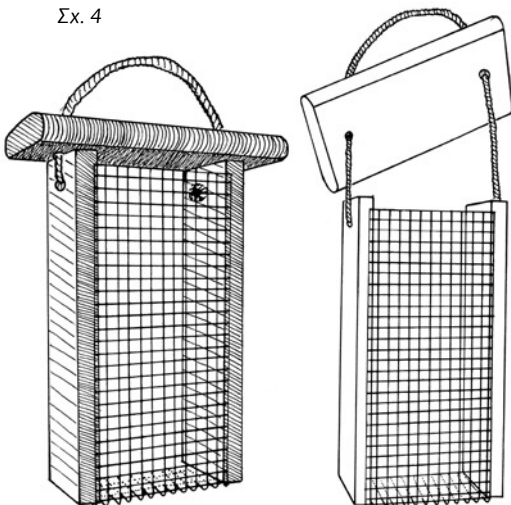
Προσφέροντας στα πουλιά τροφή...

Όταν τον χειμώνα η ανεύρεση τροφής γίνεται δύσκολη, μπορούμε να προσφέρουμε τροφή στα πουλιά ώστε να τα βοηθήσουμε αλλά και να τα κάνουμε να μας πλησιάσουν για να τα γνωρίσουμε καλύτερα. Γι' αυτόν τον σκοπό μπορούμε να κατασκευάσουμε ένα ειδικό ξύλινο τραπέζι με επιφάνεια 0,5x0,5 εκ. ή μικρότερο που θα στηρίζεται σε κοντάρι και θα βρίσκεται σε ύψος 1,5 μέτρου από το έδαφος. Το τραπέζι πρέπει να τοποθετηθεί κοντά σε μέρος με βλάστηση, ώστε σε περίπτωση κινδύνου τα πουλιά να πετάξουν γρήγορα έως εκεί. Μπορεί να έχει στέγη για να προστατεύεται η τροφή από τη βροχή και το χιόνι. Παρόμοια κατασκευή μπορεί να τοποθετηθεί στην άκρη ενός παράθυρου ή να κρεμαστεί από κάποιο δέντρο. Για τροφή μπορούμε να βάλουμε διάφορους σπόρους δημητριακών, κατά προτίμηση ελαφρά αλεσμένους ή πατημένους και ειδικά κριθάρι ή βρώμη (κουάκερ). Επίσης σταφίδες, κομμάτια μήλου, ηλιόσπορους

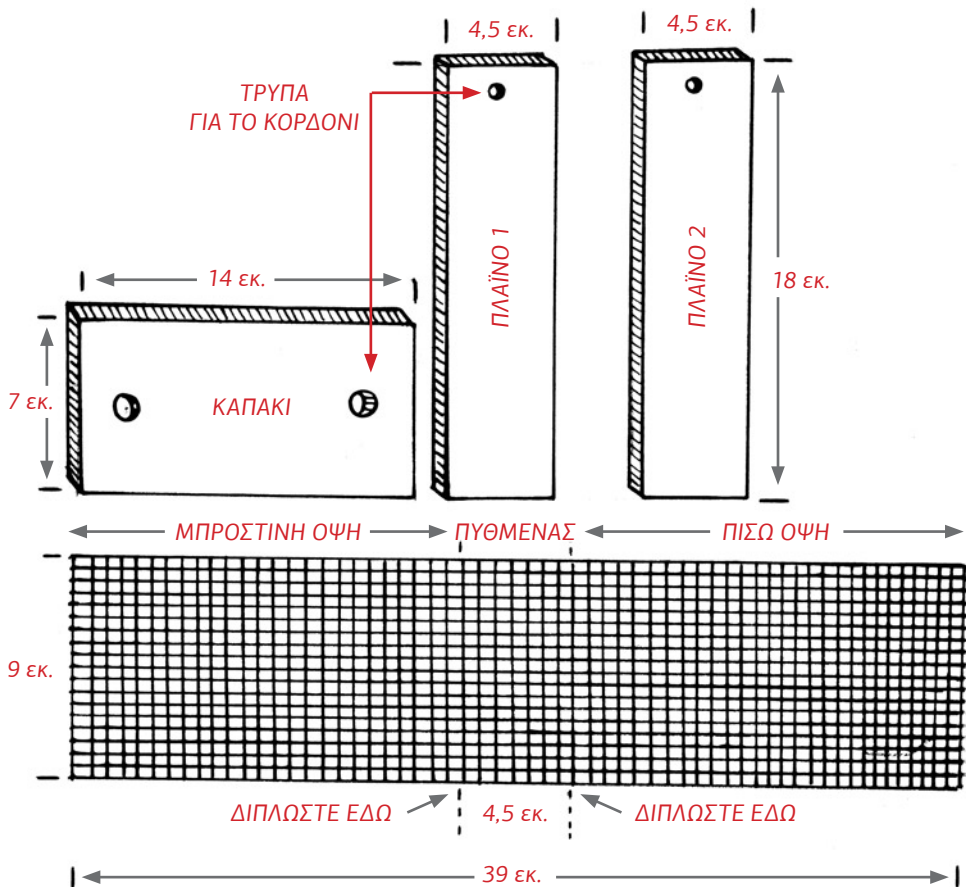

(άψητους και ανάλατους), ανάλατα φιστίκια κ.ά. Κομμάτια λίπους μπορεί να γίνουν ευπρόσδεκτα κάποιες παγωμένες μέρες από μερικά είδη που προτιμούν τα έντομα, όπως οι παπαδίτσες, τα Κοτούφια, οι δρυοκολάπτες κ.ά.

Σχ. 4

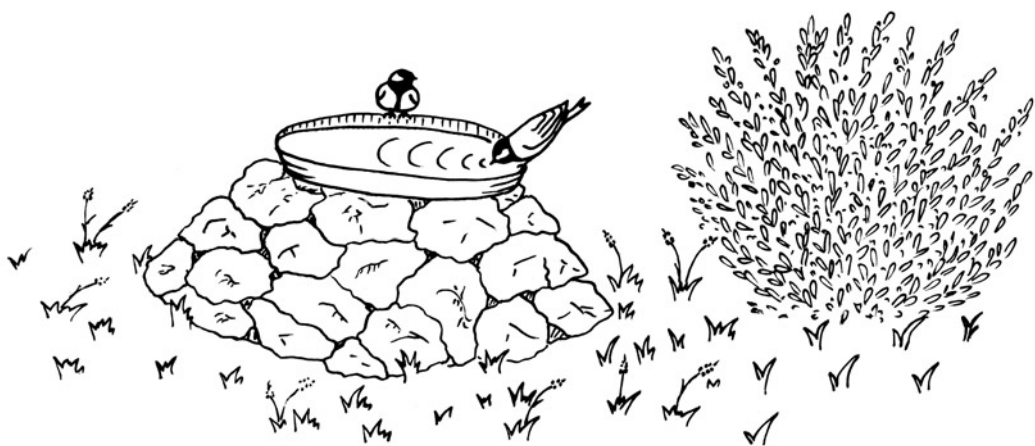
Άλλος τύπος ταϊστρας είναι η κρεμαστή. Η πιο απλή μπορεί να είναι ένα διχτάκι φρούτων γεμισμένο με φιστίκια (άψητα και ανάλατα). Μια μονιμότερη κατασκευή μπορεί να ετοιμαστεί με τρία σανιδάκια, ένα πλέγμα με «μάτια» 5x5 mm, καρφάκια και ένα κορδόνι περασμένο στο επάνω μέρος προκειμένου να κρεμαστεί από το κλαδί ενός δέντρου (βλ. Σχ. 4). Μπορούμε να την γεμίζουμε επίσης με άψητα-ανάλατα φιστίκια.

Προσοχή όμως, δεν πρέπει ποτέ να δίνουμε αποφάγια και οτιδήποτε άλλο περιέχει αλάτι, γιατί μπορεί να βλάψουμε τα πουλιά. Κάτι άλλο που πρέπει να προσέξουμε είναι ότι αν προσελκύσουμε κάποια πουλιά δίνοντάς τους τακτικά τροφή, μπορεί να μην αναζητήσουν καλύτερο μέρος για ξεχειμώνασμα, οπότε θα εξαρτώνται κατόπιν από εμάς. Από εκεί και πέρα θα είμαστε υπεύθυνοι γι' αυτά και δεν πρέπει να τα εγκαταλείψουμε (π.χ. για τις διακοπές των Χριστουγέννων!).

... και νερό

Το νερό μπορεί να μην είναι πολύ απαραίτητο, γιατί τα πουλιά καλύπτουν ένα μέρος των αναγκών τους από την υγρασία που περιέχεται στην τροφή τους. Μπορεί όμως να είναι πολύ χρήσιμο είτε τις πολύ ζεστές ημέρες του καλοκαιριού είτε τις πολύ κρύες του χειμώνα όπου τα πάντα παγώνουν. Νερό μπορούν να πιούν τα πουλιά από την κατασκευή που θα τοποθετήσουμε για το μπάνιο τους.

... αλλά και μθανιέρα

Τα πουλιά κάνουν μπάνιο συχνά είτε στο νερό είτε στο χώμα (αμμόλουτρα). Μια μθανιέρα για πουλιά μπορεί να είναι ένα μεγάλο ρηχό, κατά προτίμηση κεραμικό, πιάτο (π.χ. σαν αυτά που βάζουμε κάτω από τις γλάστρες). Για ασφάλεια, είναι καλύτερα να το τοποθετήσουμε κάπως ψηλά, είτε πάνω σε ένα τραπέζι όμοιο με αυτό που κατασκευάζουμε για την τροφή (χωρίς στέγη), είτε πάνω σε έναν σωρό από πέτρες. Ο σωρός αυτός αν κατασκευαστεί κατάλληλα μπορεί να φιλοξενήσει πιθανόν και κάποιο ερπετό ή άλλο ζώο. Φροντίζουμε το πιάτο να έχει νερό με βάθος 2-3 εκ. το οποίο θα αλλάζουμε τακτικά για να παραμένει πάντα καθαρό το νερό και γεμάτο το δοχείο. Και αυτή η κατασκευή πρέπει να τοποθετηθεί σε μέρος όπου να προσφέρεται κοντά κάποια κάλυψη. Για αμμόλουτρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα μεγάλο ξύλινο τελάρο γεμισμένο ως ένα σημείο με χώμα ή άμμο. Θα το τοποθετήσουμε σε ταράτσα ή κάποιο άλλο σημείο όπου δεν υπάρχει χώμα ή αν υπάρχει δεν είναι ασφαλές.

Φυτεύοντας θάμνους για τροφή και κάλυψη των πουλιών

Αν έχουμε κήπο, περιβόλι ή κάποιο κτήμα, είναι δυνατό με μερικές επεμβάσεις να διαμορφώσουμε εκεί μικρούς βιότοπους, κατάλληλους για μια ποικιλία άγριας ζωής. Θα σταθούμε ιδιαίτερα στο φύτεμα θάμνων και αναρριχητικών φυτών που προσφέρουν κάλυψη αλλά και τροφή σε πολλά είδη πουλιών. Μέσα στην ασφάλεια της πυκνής φυλλωσιάς των θάμνων, τα πουλιά μπορούν να ξεκουραστούν, να προφυλαχτούν όταν προκύψει κάποιος κίνδυνος ή να πλέξουν τις ευάλωτες φωλιές τους. Επιπλέον, κάποιες παγωμένες μέρες του χειμώνα, όταν η ανεύρεση άλλης τροφής είναι δύσκολη, οι καρποί τους μπορεί να αποδειχθούν σωτήριοι. Οι καρποί επίσης είναι πολύτιμοι για τον εφοδιασμό των μεταναστευτικών πουλιών που σταθμεύουν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του δύσκολου ταξιδιού μεταξύ Ευρώπης και Αφρικής. Βέβαια οι καρποί δεν χρησιμοποιούνται μόνο τις δύσκολες μέρες. Πολλά πουλιά τρέφονται με αυτούς για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι το χυμώδες τμήμα των καρπών με τα έντονα χρώματα δεν είναι παρά το δόλωμα των φυτών για να προσελκύσουν τα πουλιά ή τα θηλαστικά, ώστε να τους φάνε και να διασπείρουν κατόπιν τους σπόρους που περιέχουν. Η σχέση τους είναι τόσο στενή ώστε οι σπόροι ορισμένων φυτών φυτρώνουν μόνο όταν περάσουν από το πεπτικό σύστημα πουλιών ή θηλαστικών.

Ξαναζωντανεύοντας τους φυτοφράκτες

Ακόμη και σήμερα μπορούμε να δούμε τις μακριές σειρές δέντρων και θάμνων που οριοθετούν μερικά χωράφια και είναι γνωστές ως φυτοφράκτες. Συχνά είναι υπολείμματα φυσικών συστάδων που απέμειναν μεταξύ διαφορετικών ιδιοκτησιών. Ακριβώς σε αυτό το περιθώριο των χωραφιών δίνεται η ευκαιρία σε ένα μέρος της άγριας ζωής να επιβιώσει. Αμφίβια, ερπετά, θηλαστικά και πουλιά είναι μερικοί από τους διακριτικούς κατοίκους τους που τρέφονται με έντομα, τρωκτικά και άλλα ζώα τα οποία συχνά αποδεικνύονται βλαβερά στις διπλανές καλλιέργειες. Όμως, αυτές οι οάσεις ζωής σπανίζουν όλο και περισσότερο, αφού οι εκτενείς μονοκαλλιέργειες κυριαρχούν πια στο αγροτικό περιβάλλον. Οι μονοκαλλιέργειες

απαιτούν ένα περιβάλλον υποταγμένο, ανεμπόδιο και απολυμασμένο για να μπορέσει να φιλοξενήσει τα ευαίσθητα υβρίδια των καλλιιεργειών. Έτσι, μειώνεται κατακόρυφα η ποικιλία των ειδών άγριας ζωής και μένει χώρος μόνο για πολύ ανθεκτικά είδη, όπως μερικά έντομα και ζιζάνια. Αυτά θα χρειαστούν και άλλα πιο ισχυρά φυτοφάρμακα για να εξοντωθούν με αποτέλεσμα να δηλητηριάζονται συνεχώς τα χωράφια, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά και κατ'επέκταση το περιβάλλον όπου όλοι ζούμε.

Αν μας ενδιαφέρει να διατηρηθεί η άγρια ζωή και έχουμε κάποιο περιβόλι ή καλλιιεργούμενο χωράφι, μπορούμε είτε να διατηρήσουμε τους υπάρχοντες φυτοφράκτες είτε -αν δεν υπάρχουν- να τους

δημιουργήσουμε εμείς, φυτεύοντας μια ανάλογη ποικιλία δέντρων και θάμνων. Μπορούμε ακόμη να συστήσουμε στον Δήμο ή την Κοινότητα όπου ζούμε να αναλάβει τη φύτευση κατάλληλων θάμνων και δέντρων που να προσφέρουν καταφύγιο στα πουλιά.

Μικροί και μεγάλοι κήποι

Στα χωράφια οι φυσικές συστάδες συνήθως μένουν περιορισμένες στα όριά τους, ώστε να μην εμποδίζονται οι καλλιεργητικές εργασίες. Στους κήπους δεν υπάρχει αυτή η ανάγκη. Εκεί μπορούμε να δημιουργήσουμε μικρές συστάδες σε οποιαδήποτε θέση φυτεύοντας περισσότερα από ένα είδη θάμνων κοντά-κοντά. Καλό θα ήταν μεταξύ των διαφόρων συστάδων να υπάρχει ελεύθερος χώρος με χαμηλή βλάστηση, τόσο για να μπορούν μερικά είδη πουλιών να ψαχουλεύουν στο έδαφος όσο και για λόγους ασφάλειας σε περίπτωση πυρκαγιάς.

Επιλογή των κατάλληλων ειδών θάμνων

Σίγουρα οι καταλληλότεροι θάμνοι για να φυτευτούν σε μια περιοχή είναι οι αυτοφυείς θάμνοι της ίδιας ή της ευρύτερης περιοχής. Αυτοί διαθέτουν τις καλύτερες ιδιότητες προσαρμογής στις συγκεκριμένες συνθήκες -στις οποίες έχουν δοκιμαστεί επί αιώνες- και γι' αυτό έχουν τις περισσότερες πιθανότητες να αναπτυχθούν σωστά. Επίσης τα πουλιά της περιοχής τους γνωρίζουν και είναι προσαρμοσμένα σε αυτούς (π.χ. ανάλογα ράμφη για συγκεκριμένα σχήματα και μεγέθη καρπών). Είναι πολύ σημαντικό ακόμη ότι αυτοί οι θάμνοι αρκούνται στις υδατικές συνθήκες της περιοχής. Έτσι, δεν χρειάζονται ιδιαίτε-

ρο πότισμα και γι' αυτό κάνουμε οικονομία στο νερό που είναι πολύτιμο για να σπαταλιέται άσκοπα.

Επειδή οι καρποί των θάμνων καταναλώνονται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, κυρίως από τα μέσα καλοκαιριού μέχρι το τέλος του χειμώνα, καλό θα είναι να επιλέξουμε είδη με διαφορετικό χρόνο ωρίμανσης των καρπών.

Κάθε είδος έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις όσον αφορά το περιβάλλον του (έδαφος, υγρασία, γεωγραφικό ύψος κ.λπ.) και γι' αυτό μόνο ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα, αφήνοντας σε σας την τελική επιλογή που θα γίνει μετά προσεκτική εξέταση των αυτοφυών θάμνων και άλλων ανάλογων φυτών της περιοχής σας. Αξίζει να σημειωθεί ακόμη, ότι σημασία δεν έχει μόνο το είδος αλλά και η καταγωγή κάθε συγκεκριμένου φυτού. Τα άτομα μιας περιοχής είναι πιο πιθανό να αντέξουν στις τοπικές συνθήκες σε σχέση με άτομα του ίδιου είδους που προέρχονται από άλλες περιοχές.

Ελληνικά φυτά που προσφέρουν τροφή και κάλυψη στα πουλιά

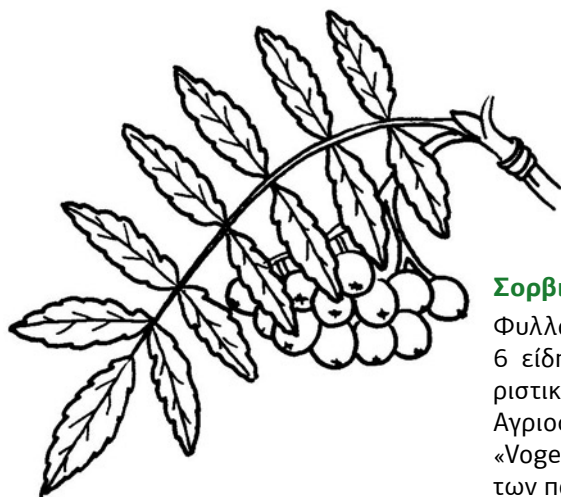
Άρκευθος *Juniperus* sp.

Θάμνοι ή δέντρα. Στην Ελλάδα υπάρχουν οκτώ είδη που φυτρώνουν από το ύψος της θάλασσας (π.χ. *Juniperus phoenicea*) μέχρι τα ψηλά βουνά (π.χ. *J. foetidissima*). Οι καρποί τους θεωρούνται ιδιαίτερα θρεπτικοί για τα πουλιά και επειδή αργούν να ωριμάσουν (έως και 2-3 χρόνια) υπάρχουν πάντα καρποί πάνω στο φυτό.

Ίταμος *Taxus baccata*

Δέντρο, που όμως μπορεί με κατάλληλο κούρεμα να διατηρηθεί σε θαμνώδη μορφή. Τα φύλλα του μοιάζουν με του ελάτου αλλά οι καρποί είναι πολύ διαφορετικοί και καλύπτονται από κόκκινο σαρκώδες περίβλημα (το μόνο μη δηλητηριώδες τμήμα του φυτού).

Σορβιά *Sorbus* sp.

Φυλλοβόλα δέντρα και θάμνοι με 5 ή 6 είδη στη χώρα μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το γερμανικό όνομα της Αγριοσορβιάς (*Sorbus aucuparia*) είναι «Vogelbeer» που σημαίνει το φρούτο των πουλιών.

Κισσός *Hedera helix*

Το γνωστό αναρριχητικό φυτό είναι αυτοφυές στη χώρα μας και έχει πολύ θρεπτικούς καρπούς οι οποίοι είναι διαθέσιμοι τον χειμώνα.

Τσαπουρνιά *Prunus spinosa*

Ακανθώδης θάμνος με γαλανόμαυρους, σχετικά μεγάλους καρπούς (10-15 κιλ.). Πολύ καλό για κάλυψη. Τα πουλιά δυσκολεύονται λίγο με τους καρπούς επειδή είναι αρκετά μεγάλοι για να τους καταπιούν. Στο ίδιο γένος ανήκουν και οι Αγριοκορομπλιές και οι Αγριοκερασιές που προσφέρονται επίσης για τα πουλιά.

Βατομουριές *Rubus* sp.

Οι γνωστοί αγκαθωτοί θάμνοι με επτά είδη στη χώρα μας. Ιδανικά για πυκνά συμπλέγματα με άλλους θάμνους (π.χ. *Prunus spinosa*). Επειδή εξαπλώνονται τριγύρω πολύ γρήγορα, χρειάζεται προσοχή για να μην κατακλύσουν τον χώρο.

Άγριοτριανταφυλλιάς *Rosa* sp.

Όταν υπάρχει κάτι καλύτερο, οι καρποί τους δεν προτιμούνται ιδιαίτερα από τα πουλιά. Τον χειμώνα όμως, που η τροφή γίνεται σπάνια, μπορεί να αποδειχθούν πολύτιμοι.

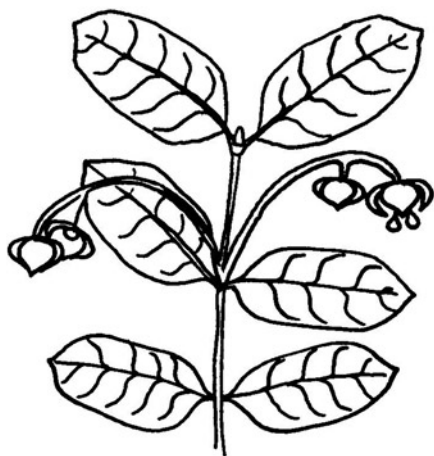
Πυράκανθος *Pyracantha coccinea*

Η απίθανη καρποφορία του τον κατατάσσει σίγουρα στους άριστους για τα πουλιά θάμνους. Είναι είδος αυτοφυές στη χώρα μας (Βόρεια Ελλάδα) και καλλιεργείται συχνά σε κήπους και πάρκα.

Άρκουδοπούρναρο *Ilex aquifolium*

Τα κλαδιά των θηλυκών δέντρων γεμάτα με κόκκινους καρπούς χρησιμοποιούνται τα Χριστούγεννα για τον στολισμό των σπιτιών. Άριστο για τα πουλιά φυτό.

Ευώνυμος *Euonymus* sp.

Τρία είδη στην Ελλάδα. Θάμνοι που συχνά φυτεύονται σαν καλλωπιστικοί σε πάρκα. Με πορτοκαλοκόκκινους καρπούς τον χειμώνα.

Αγριοκρανιά *Cornus sanguinea*

Θάμνος που μοιάζει με την Κρανιά αλλά με μαύρους καρπούς που τρώγονται από πολλά πουλιά, ιδιαίτερα το φθινόπωρο.

Κουφοξυλιά *Sambucus nigra*

Μικρό δέντρο ή θάμνος με πολλούς φθινοπωρινούς μαύρους καρπούς που βρίσκονται σε πλατιές ταξικαρπίες. Προτιμούνται από πολλά είδη πουλιών και είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τα μεταναστευτικά.

Αγιόκλημα *Lonicera* sp.

Θάμνοι ή αναρριχώμενα φυτά με οκτώ είδη στη χώρα μας. Τα ωραία άνθη τους τράβηξαν από παλιά την προσοχή του ανθρώπου που τα καλλιεργεί ως καλλωπιστικά φυτά, όμως οι καρποί τους είναι εξίσου αγαπητοί από τα πουλιά.

Δάφνη *Laurus nobilis*

Το φυτό του Απόλλωνα εκτός από αρωματικά φύλλα έχει και μεγάλους, μαύρους χειμωνιάτικους καρπούς που τρώγονται ιδιαίτερα από τα Κοτσύφια και τις τσίχλες.

Φουντουκιά *Corylus* sp.

Υπάρχουν δύο αυτοφυή είδη στην Ελλάδα. Οι καρποί τρώγονται τόσο από τους ανθρώπους όσο και από μερικά μεγαλύτερα πουλιά (Περιστερία, Κίσσες) και θηλαστικά (σκίουροι).

Κοτονήαστρα *Cotoneaster* sp.

Τρία αυτοφυή είδη στην Ελλάδα. Μοιάζουν με τον Πυράκανθο και οι καρποί τους προτιμώνται επίσης από τα πουλιά.

Κουμαριά *Arbutus unedo*

Εκτός των άλλων, διαθέτει και πολύ διακοσμητικούς καρπούς.

Ακόμη:

Γλυκαγκαθιά (*Berberis vulgaris* και *Berberis cretica*), Φραγκοστάφυλλα ή Λαγοκερασιές (*Ribes* sp.), Κράταιγοι ή Τρικουκιάς (*Crataegus* sp.), Ίψος (*Amelanchier ovalis*), Μυρτιά (*Myrtus communis*), Σχίνος (*Pistacia lentiscus*), Σουμάκι (*Rhus coriaria*), Ράμνος (*Rhamnus* sp.), Κρασιά (*Cornus mas*), Πουρνάρι (*Quercus coccifera*), Πυξός (*Buxus sempervirens*), Λιγούστρο ή Μυρτολιά (*Ligustrum vulgare*), Φιλλύκια (*Phillyrea* sp.), Λύκιο (*Lycium* sp.), Βιβούρνα (*Viburnum* sp.), Αγριελιά (*Olea europaea* subsp. *oleaster*), Αβρωνιά (*Tamus communis*).

Προσοχή: Αν και είναι γνωστό ότι οι καρποί ορισμένων φυτών (όπως του Κισσού, Αρκουδοπούρναρου, Ευώνυμου κ.ά.) περιέχουν τοξικές ουσίες που μπορεί να βλάψουν ορισμένα θηλαστικά, τρώγονται άφοβα από αρκετά είδη πουλιών. Αυτό σημαίνει ότι καρποί που τρώγονται από τα πουλιά δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι μπορούν να φαγωθούν και από τον άνθρωπο.

Νεαρά φυτάρια των παραπάνω ειδών μπορούμε να ετοιμάσουμε μόνοι μας φυτεύοντας αναλόγως σπόρους, μοσχεύματα, καταβολάδες ή παραφυάδες που παίρνουμε από φυτά της περιοχής μας. Μπορούμε επίσης να τα προμηθευτούμε από τις διευθύνσεις αναδα-

σώσεων των κατά τόπους Περιφερειών. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι μεταξύ των ατόμων ενός είδους μπορούμε να βρούμε μερικά που είναι περισσότερο ανθεκτικά από άλλα σε κάποιους εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. προσβολή από έντομα, πρῶμος ή όψιμος παγετός, ξηρασία). Όταν πολλαπλασιάζουμε φυτά με μοσχεύματα, παραφυάδες και καταβολάδες, δημιουργούμε νέα φυτά που είναι -γενετικά- πανομοιότυπα με τα φυτά από τα οποία προήλθαν. Αν χρησιμοποιήσουμε ευρέως αυτές τις μεθόδους, μπορεί κάποτε να τα δούμε να αποδεκατίζονται όταν εμφανιστεί κάποιος εξωτερικός παράγοντας στον οποίο τα συγκεκριμένα άτομα θα είναι περισσότερο ευάλωτα.

Το φύτεμά τους

Με σπόρους:

Η ανάπτυξη φυταρίων από σπόρους είναι στα περισσότερα είδη αργή και γι' αυτό προτιμάται το φύτεμα μοσχευμάτων. Όταν όμως είναι δύσκολος ή σχεδόν αδύνατος ο πολλαπλασιασμός με άλλον τρόπο, τα φυτά πρέπει να φυτευτούν με σπόρο. Συλλέγουμε τους σπόρους λίγο πριν από την ωρίμανσή τους. Η εποχή σποράς τους εξαρτάται από το είδος του φυτού και το περιβάλλον του φυτωρίου. Συνήθως φυτεύονται την εποχή που κανονικά ωριμάζουν, είτε το φθινόπωρο είτε στο τέλος του χειμώνα-αρχές άνοιξης όπου υπάρχει αρκετή υγρασία και θερμοκρασία μεγαλύτερη των 5°-6°C. Τα νεαρά φυτά είναι ευάλωτα και πρέπει να τα προστατέψουμε από πιθανό παγετό ή ξηρασία. Πριν από τη σπορά, μπορεί να γίνει μια προετοιμασία για τη φύτευση των σπόρων εμβαπτίζοντάς τους σε νερό για αρκετές

ώρες, ώστε να προσλάβουν νερό και να εκπλυθούν τυχόν ανασταλτικές για τη φύτευση ουσίες (οι σπόροι ορισμένων ειδών όμως, μπορεί να βλαφθούν από αυτό). Οι σπόροι μερικών ειδών (όπως της Γλυκαγκαθιάς, του Κοτονήαστρου και του Αρκουδοπούρναρου) φυτρώνουν όταν περάσουν μια ψυχρή περίοδο. Γι' αυτό πρέπει να αποθηκευτούν τουλάχιστον για έναν χειμώνα μέσα σε υγρή άμμο που θα τοποθετηθεί σε ψυχρό σημείο (π.χ. στο ύπαιθρο) πριν φυτευτούν κανονικά την άνοιξη. Φυτεύουμε τους σπόρους σκεπάζοντάς τους με χώμα πάχους ίσου περίπου με το διπλάσιο της διαμέτρου τους. Είναι προτιμότερο να τους φυτέψουμε αρχικά σε μικρά δοχεία με τρύπα στον πάτο τους τα οποία θα τα έχουμε γεμίσει με αφράτο χώμα. Καλό θα είναι τα δοχεία να σκεπαστούν με γυαλί για να διατηρείται υψηλή υγρασία

και θερμοκρασία. Από κει και πέρα φροντίζουμε να παραμένει το χώμα τους νωπό (όχι κάθυγρο).

Με μοσχεύματα:

Τα μοσχεύματα είναι κομμάτια κλαδιών, ριζών ή φύλλων τα οποία φυτεύουμε. Τα κλαδομοσχεύματα μπορεί να είναι από μαλακό, ημίσκληρο ή σκληρό (ώριμο) ξύλο. Το κόψιμό τους πρέπει να γίνεται λίγο πριν από το φύτεμά τους. Η τομή πρέπει να είναι λεία και να βρίσκεται κοντά σε κάποιον οφθαλμό. Οι ανθοφόροι βλαστοί δεν συνιστώνται. Φυτεύονται κάθετα με ένα-δύο οφθαλμούς να εξέχουν πάνω από το έδαφος και τους περισσότερους να βρίσκονται μέσα σε αυτό. Αν υπάρχουν φύλλα στο κλαδί, αφαιρούμε όσα βρίσκονται στο τμήμα που θα μπει στο έδαφος. Το χώμα γύρω από τα μοσχεύματα πρέπει να πιεστεί καλά και να διατηρείται νωπό.

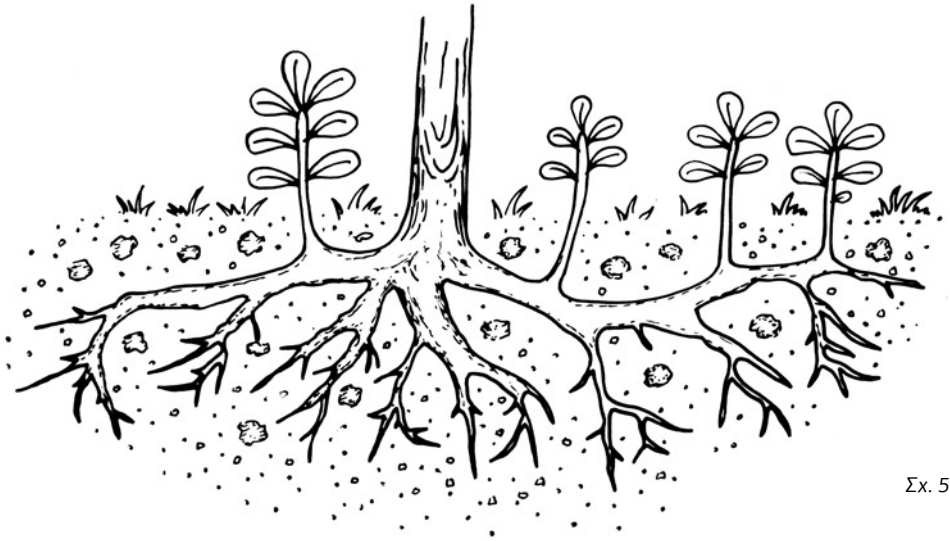
Τα μοσχεύματα από μαλακό ξύλο ριζώνουν πιο γρήγορα απ' όλα. Έχουν μήκος 5-10 εκ. και τα παίρνουμε από φρέσκα κλαδιά την άνοιξη μεταξύ Μαΐου-Ιουνίου. Θέλουν αρκετή ζέστη και υγρασία γι'αυτό πρέπει να καλύπτονται με γυαλί. Χρειάζεται όμως προσοχή για να μην σαπίσουν ή καούν. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να φυτευτεί ο Κισσός αλλά και τα περισσότερα είδη θάμνων.

Τα μοσχεύματα από ημίσκληρο ξύλο δεν σαπίζουν τόσο εύκολα. Γενικά, το κάτω μέρος τους είναι ξυλώδες, ενώ το επάνω είναι ακόμα πράσινο και μαλακό. Παίρνονται από αρχές Ιουνίου μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να φυτευτεί ο Πυράκανθος, τα Κοτονάστρα και η Μυρτιά.

Τα μοσχεύματα από σκληρό ξύλο αργούν περισσότερο να ριζώσουν αλλά δεν σαπίζουν εύκολα. Είναι κομμάτια καλά αποξηλωμένων μονοετών κλαδιών με μήκος 15-20 εκ. και πάχος, καλύτερα, μεγαλύτερο του 1 εκ. Τα κόβουμε κατά προτίμηση το φθινόπωρο μετά τη φυλλόπτωση ή αλλιώς την άνοιξη πριν από την έκπτυξη των οφθαλμών. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να φυτευτούν οι Άρκευθοι, ο Ίταμος, οι Γλυκαγκαθιές, τα Φραγκοστάφυλλα, οι Αγριοτριανταφυλλιές, η Δάφνη, η Μυρτιά, οι Κρανιές, οι Ευώνυμοι, τα Βιβούρνα, ο Πυξός, τα Αγιοκλήματα και το Λιγούστρο.

Τα ριζομοσχεύματα είναι κομμάτια ριζών μήκους 15-20 εκ. και διαμέτρου 1-2 εκ. τα οποία παίρνουμε και φυτεύουμε αλλού κατά την εποχή της βλαστητικής ηρεμίας (φθινόπωρο μετά τη φυλλόπτωση, χειμώνα ή άνοιξη πριν από την έκπτυξη των οφθαλμών). Κατάλληλα γι' αυτή τη μέθοδο είναι το Πουρνάρι και η Αγριελιά.

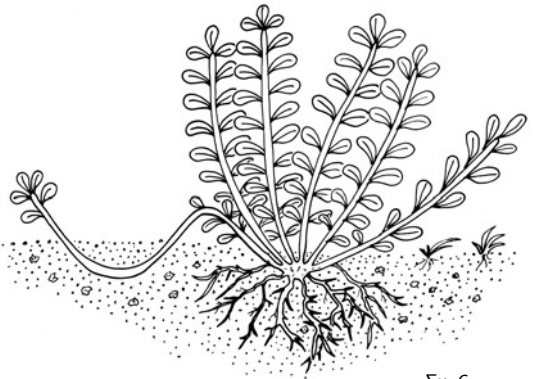
Σχ. 5

Με παραφυάδες:

Σε αρκετά φυτά (Γλυκαγκαθιές, Τσαπουρνιά, Βιβούρνο, Κρανιές, Αγριελιά) βρίσκουμε παραφυάδες (Σχ. 5) δηλαδή καινούρια φυτάρια με ρίζες που βγαίνουν κοττά στο φυτό. Μπορούμε να τις φυτέψουμε αλλού.

Με καταβολάδες:

Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο παρακλώνουμε ένα μέρος του κλαδιού μέσα στο έδαφος, χωρίς να το κόψουμε από το φυτό (Σχ. 6). Αυτό μπορεί να γίνει από το τέλος του καλοκαιριού έως τις αρχές της άνοιξης αλλά καλύτερα το φθινόπωρο. Λυγίζουμε το κλαδί τοξοειδώς προς το έδαφος και το βυθίζουμε σε βάθος 10-15 εκ. αλλά έτσι ώστε να προεξέχει η κορυφή του με τουλάχιστον 2-3 οφθαλμούς. Το κάτω μέρος του βυθισμένου τμήματος μπορεί να χαραχθεί και να διευκολυνθεί η ριζοβόληση. Η μέθοδος δεν προσφέρεται για την παραγωγή μεγάλου αριθμού φυτών. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να φυτευτούν η Δάφνη, οι Γλυκαγκαθιές, ο Κισσός, οι Βατομουριές, το Αρκουδοπούρναρο, ο Πυράκανθος, τα Κοτονάστρα, οι Ευώνυμοι, οι Κρανιές, τα Βιβούρνα και τα Αγιοκλήματα.

Σχ. 6

Προσοχή:

Εάν δεν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα προστασίας, όλες οι προτεινόμενες εργασίες εμπεριέχουν κίνδυνο ατυχήματος! Μην εκθέσετε τον εαυτό σας ή κάποιον ανήλικο σε αυτούς τους κινδύνους.

Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Ν. (1986): *Δασική Βοτανική, Δέντρα και Θάμνοι των δασών της Ελλάδος*, Μέρος ΙΙ. Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη, Θεσσαλονίκη.

Bright, P. and Morris, P.A. (1993 reprint): *A Practical Guide to Dormouse Conservation*. An Occasional Publication of the Mammal Society No 11, London.

Coles, C. (1997): *Gardens & Deer*. Swan Hill Press, UK.

DeGraaf, M.R. (2002 revised edition): *Trees, Shrubs, and Vines for Attracting Birds*. University Press of New England, Hanover and London.

Feu, du C. (1989 reprint): *Nestboxes*. BTO Guide 23. British Trust for Ornithology, Thetford.

Feu, du C. (2003): *The BTO Nestbox Guide*. British Trust for Ornithology, Thetford.

Foley, C. (2009): *The Natural Garden Handbook*. New Holland Publishers Ltd, UK.

Frisch, O. V. (1986): *Feeding and Sheltering European Birds*. Barron's Educational Series, Inc., New York.

Λατσούδης, Π. (1998): *Μια τεχνητή φωλιά ή λίγα ψίχουλα*. Περιοδικό Επτά Ημέρες της εφημερίδας ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 19 Ιουλίου 1998, σελ. 27 (αφιέρωμα «Τα Πουλιά στην Ελλάδα»).

Moss, S. and Cottridge, D. (1998): *Attracting Birds to your Garden*. New Holland Publishers Ltd, UK.

RSPB - The Royal Society for the Protection of Birds (1988): *Nestboxes in Gardens, Woodlands and Forests*. Conservation Management Advice. Conservation Management Advisory Service. The Lodge, Sandy, U.K.

Snow, B. and Snow, D. (1988): *Birds and Berries*. T & AD Poyser Ltd.

Zingg, S., Arlettaz, R. & Schaub, M. (2010): *Nestbox design influences territory occupancy and reproduction in a declining secondary cavity-breeding bird*. *Ardea*: 67-75.

Partnership for
nature and people

Λίγα λόγια για την Ορνιθολογική

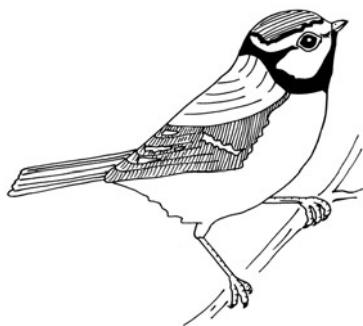
Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία είναι περιβαλλοντική, Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση με σκοπό τη μελέτη και προστασία των άγριων πουλιών και των βιοτόπων τους στην Ελλάδα. Από το 1982 εργάζεται με σκοπό να διασφαλίσει ένα βιώσιμο περιβάλλον τόσο για τα πουλιά, όσο και για τον άνθρωπο. Το έργο της περιλαμβάνει ευρύ φάσμα δράσεων: από την προστασία και τη μελέτη, ως την ενημέρωση, την εκπαίδευση, αλλά και τις παρεμβάσεις για κρίσιμα θέματα του φυσικού περιβάλλοντος.

Είναι εταίρος της BirdLife International, της μεγαλύτερης παγκόσμιας ομοσπονδίας για την προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους. Άλλωστε, τα προβλήματα των πουλιών δεν γνωρίζουν σύνορα...

Υποστηρικτές της Ορνιθολογικής μπορούν να γίνουν όλοι όσοι ενδιαφέρονται για τα πουλιά και τους βιοτόπους τους, χωρίς να είναι απαραίτητη η ειδική γνώση στα θέματα αυτά.

Μάθε περισσότερα για τα πουλιά και τις δράσεις που υλοποιούμε για την προστασία τους στο:

www.ornithologiki.gr

Κοτσύφια, κουκουβάγιες, χελιδόνια, παπαδίτσες και πολλά άλλα πουλιά ζουν πλάι μας. Η έκδοση «Φροντίζοντας τα πουλιά που ζουν πλάι μας» περιγράφει μερικούς τρόπους με τους οποίους μπορούμε να προσελκύσουμε διαφορετικά είδη πουλιών μέσα στις πόλεις, τα χωριά και τα περίχωρά τους και να τα βοηθήσουμε να επιβιώσουν.

Αθήνα: Θεμιστοκλέους 80, 10681
Τηλ/Fax: 210 8228704, 210 8227937
e-mail: info@ornithologiki.gr

Θεσσαλονίκη: Κομνηνών 23, 54624
Τηλ/Fax: 2310 244245
e-mail: thess@ornithologiki.gr

www.ornithologiki.gr

Με τη Δωρεά: **ΙΣΝ / SNF** ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION

ISBN 978-960-6861-35-2